

N:o 78.

Ank. till Riksd. kansli den 4 maj 1900, kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Eskilstuna stad af mark från Eskilstuna kungsladugård i Södermanlands län.

(I. A.)

På en af borgerskapets äldste i Eskilstuna gjord framställning om nödvändigheten af ökad utrymme till byggnadstomter ej mindre för fristaden än äfven för den s. k. gamla staden hade, enligt hvad i en till Riksdagen aflåten proposition (n:o 67) af den 2 sistlidne mars meddelas, i en till Rikets Ständer den 19 november 1828 aflåten proposition Kongl. Maj:t, som funnit det vara med både allmän och enskild nytta öfverensstämmande, att af Eskilstuna kungsladugårds intill Eskilstuna stad gränsande egor, i mån af behovet utaf ökad utrymme och uti den ordning, som för stadens och fristadens utvidgande blefve fastställdt, utan ersättning till staten upplåtes icke allenast den areal, som då ansåges till byggnadstomter och för ladors uppsättande erforderlig, utan äfven den ytterligare jordsträcka, som möjligen i en framtid kunde för samma ändamål blifva behöflig, föreslagit Rikets Ständer att till en sådan upplåtelse lemna bifall under uttryckligt vilkor, att den upplåtna jordrymden endast till tomter, gator och allmänna platser användes. I skrifvelse den 30 juli 1829 hade Rikets Ständer tillkännagifvit, det de bifallit, att, på sätt och med de vilkor berörda proposition innehölle, den deruti omnämnda marken af Eskilstuna kungsladugårds egor finge, i den mån tilltagande folkmängd inom staden föranledde behovet af ett vidsträcktare utrymme, till stadens utvidgning upplåtas under förbehåll, att jorden

endast successive, i förhållande till dess bebyggande, blefve öfverlåten och det öfriga deraf för kronans räkning utarrenderadt på så korta tider, som af det efter hand inträffande behovet af nya byggnadsplatser, vare sig för kyrka, stads- eller fristadsbyggnader m. m., kunde medgifvas. Genom bref den 28 augusti 1829 hade Kongl. Maj:t gillat Rikets Ständers omförmälda beslut samt anbefalt kammarkollegium att vid derefter skeende utarrenderingar af Eskilstuna kungsladugård, efter styrelsens öfver fristaden hörande, iakttaga, att det byggnadsutrymme, som för fristadens invånare hvarje gång kunde erfordras, blefve efter omständigheterna antingen från arrende undantaget eller endast på en kortare tid utarrenderadt.

Sedan Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län, med tillkännagifvande att de om Eskilstuna kungsladugård afslutade arrendekontrakt midfastan år 1832 ginge till ända, till kammarkollegium insändt en upprättad plan till utvidgande af både nya och gamla staden Eskilstuna, under anhållan att densamma måtte till Kongl. Maj:ts stadfästelse anmälas, på det att, efter erhållen del deraf, det område af kungsladugårdens egor, som å planritningen blifvit upptaget till stadens utvidgande, måtte varda afrösad och skild från kungsladugårdens öfriga egovidd, innan till utarrendering deraf nödiga åtgärder blefve vidtagna, hade kammarkollegium i skrifvelse den 17 november 1830 hemställt, att berörda planritning måtte vinna fastställelse; och hade kammarkollegium dervid meddelat, att planritningen blifvit genom Kongl. Maj:ts befallningshafvandes föranstaltande upprättad i öfverensstämmelse med det af Rikets Ständer fattade och genom kongl. brefvet den 28 augusti 1829 gillade beslut att, på sätt och med de vilkor Kongl. Maj:ts till Rikets Ständer afåtna proposition af den 19 november 1828 innehölle, den deri omnämnda mark af Eskilstuna kungsladugårds egoområde, tillhoppa 53 tunnland $1\frac{3}{16}$ kappland, skulle, i den mån tilltagande folkmängd inom staden föranledde behof af ett vidsträcktare utrymme, till stadens utvidgande upplåtas, dock under förbehåll att jorden endast successive i förhållande till dess bebyggande blefve öfverlåten och det öfriga deraf för kronans räkning utarrenderadt på så korta tider, som det efter hand inträffande behovet af nya byggnadsplatser, vare sig för kyrka, stads- eller fristadsbyggnader m. m., kunde medgifva. Enligt bref den 22 januari 1831 hade Kongl. Maj:t funnit godt gilla och fastställa berörda planritning.

I sammanhang med fastställande af ny plan för Eskilstuna stads utvidgande och bebyggande på östra sidan af den genom staden flytande å hade Kongl. Maj:t genom bref den 10 maj 1861 medgifvit, att, utöfver

de 53 tunnland $1 \frac{13}{16}$ kappland, som redan blifvit af Eskilstuna kungsladugårds mark till staden anslagna, den för den nya byggnadsplanens utförande ytterligare erforderliga jordrymd af 22 tunnland 7 kappland finge vid förestående förnyad utarrendering af kungsladugården åt staden upplåtas jemte den då ännu icke bebyggda delen af förut anslagen mark samt af staden på arrende öfvertagas.

Från kungsladugårdens mark hade derjemte enligt kongl. bref den 20 augusti 1880 för utvidgande af en i stadsplanen upptagen gata upplåtits 15 kvadratref 13 kvadratstänger åkerjord.

I en till Kongl. Maj:t stäld skrift af den 20 juni 1899 hade nu stadsfullmäktige i Eskilstuna anført, att, då under de senaste årtiondena rörelsen och folkmängden i Eskilstuna i hög grad ökats, den senare så, att antalet invånare, som år 1880 utgjort 7,467 personer, vid början af år 1899 uppgått till 13,162 personer, alla inom stadsplanen för bebyggande tillgängliga tomter blifvit tagna i anspråk och i anledning deraf uppstått brist såväl på bostäder, särskildt för arbetare, som ock på behöfligt utrymme för nya fabriker, som varit i fråga att anläggas. Den mark, öfver hvilken staden utom stadsplanen förfogade, vore från denna skild genom mellanliggande, staden ej tillhöriga egor och lämpade sig således ej för den nu nödvändiga utvidgningen af staden. Ej heller kunde dertill erhållas enskild mark, enär staden på alla sidor med undantag af ett par korta afbrott, der staden gränsade till enskilda egor, som dels redan vore bebyggda, dels ock blifvit för sådant ändamål afyttrade, omgäfvades af kronojord. På grund häraf och med åberopande, att staden enligt ofvanberörda kongl. bref den 28 augusti 1829 under vissa villkor tillerkänts rätt att för behöflig utvidgning af staden utan inköp eller ersättning till staten erhålla mark successive i förhållande till stadens bebyggande från den staden angränsande, i Klosters och Fors socknar belägna Eskilstuna kungsladugård, hade stadsfullmäktige anhållit, dels att jemlikt nyssnämnda kongl. bref till staden måtte med eganderätt upplåtas eller, om detta icke läte sig göra, genom försäljning afyttras nedannämnda delar af Eskilstuna kungsladugård, nemligen 1:o) ett å en af kommissionslandtmätaren O. B. Déhn år 1897 sammandragen karta öfver de Eskilstuna stad omgifvande egor med A, B, C, D, E, F, G, H och I betecknad område, hvilket vore beläget i Klosters socken intill nuvarande stadsdelen »norr» och väl lämpade sig för anläggning af fabriksqvarter och tomter till arbetarebostäder, 2:o) ett till staden enligt kongl. resolution den 31 maj 1861 mot årlig afgift till lustpark upplåtet område i Klosters socken, kalladt Djurgården, med dertill hörande väg, 3:o) ett å berörda karta med K, L, M, N, O betecknad

område, liggande i Klosters socken invid norra Södermanlands jernväg, och 4:o) den i Fors socken belägna så kallade Kronhagen, som omslötes af de i samma socken liggande kronohemmanen Gredby n:is 1 och 2, dels ock att till staden måtte försäljas sistberörda kronohemman. Härjente hade stadsfullmäktige hemställt, att nu omförmälda hemman och egoområden äfvensom de öfriga delar af kungsladugården, som låge mellan stadens nuvarande gräns och en å ofvan omförmälda karta med brun färg uppdragen gränslinie, måtte i administrativt, ecklesiastikt och judicielt hänseende förenas med staden.

Efter erhållen befallning att i ärendet afgifva utlåtande hade domänstyrelsen anmodat Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Södermanlands län att infordra yttrande från vederbörande äfvensom för egen del afgifva det utlåtande, hvartill Kongl. Maj:ts befallningshafvande kunde finna anledning; och hade med anledning häraf Kongl. Maj:ts befallningshafvande till domänstyrelsen öfverlemnadt, jemte eget utlåtande af den 9 november 1899, dels yttranden från, bland andra, domänintendenten i länet och magistraten i Eskilstuna, dels ock från stadsfullmäktige i Eskilstuna inkomna påminnelser i ärendet.

Domänintendenten hade anfört, att, sedan han af Kongl. Maj:ts befallningshafvande anmodats att, såvidt anginge ifrågasatt upplåtelse af mark från Eskilstuna kungsladugård, afgifva yttrande i sammanhang med den arrendevärdering, som blifvit utsatt att under år 1899 hållas å kungsladugården, såväl domänintendenten som ock de båda öfriga förrättningsmännen i instrumentet öfver värderingen utlåtitt sig i denna fråga. Dervid hade till en början omnämnts, att en stor del af den åkerjord, som inginge i den begärda marken, visserligen kunde räknas till kungsladugårdens bästa, men att, då denna åker låge temligen långt från gårdens ekonomibyggnader och egorna derintill samt dessutom samma byggnader vore så otillräckliga, att de ej på långt när motsvarade hela egendomens behof, den ifrågasatta afsöndringen, sedd från landtbrukets synpunkt, alldeles icke skulle medföra någon olägenhet; och hade förrättningsmännen värderat ofvan omförmälda under 1:o) och 4:o) upptagna områden, tillsammans 70,742 hektar, efter 44 öre för kvadratmeter eller 4,400 kronor för hektar till 311,264 kronor 80 öre och området under 3:o) med en areal af 8,37 hektar efter 24 öre för kvadratmeter eller 2,400 kronor för hektar till 20,088 kronor. Då till detta belopp lagts uppskattade värdet af den å sistberörda område växande ståndskogen, 440 kronor, hade saluvärdet å ifrågavarande tre områden tillsammans upptagits till i jemnadt tal 331,800 kronor. Be-

träffande det under 2:o) här ofvan omförmälda område eller Djurgården hade domänintendenten erinrat, hurusom denna midt bland kungsladugårdens egor belägna utega enligt ofvanberörda kongl. resolution den 31 maj 1861 upplåtits till stadens nyttjande »i anseende till behöfligheten af en plats inom stadens närmare granskap, hvarest stadens befolkning och i synnerhet dess talrika arbetspersonal kunde under den vackra årstiden ega tillfällen till vederqvickelse och lämpliga förströelser», och med vilkor, bland annat, att upplåtelsen af jorden skulle upphöra, om staden ej uppfylde de med upplåtelsen förenade skyldigheter eller om Kongl. Maj:t skulle finna godt att för annat ändamål använda ifrågavarande område. Det syntes domänintendenten, som om det låge i statens intresse att i sin ego bibehålla detta område, hvilket staden ändock fortfarande liksom hittills väl borde kunna använda för det dermed afsedda ändamålet. Värdet af den Djurgården tillhörande mark, som ej vore afsedd att bebyggas och således ej rimligtvis kunde uppskattas såsom byggnadstomter, ansåge domänintendenten böra sättas till samma belopp, hvartill vederbörande uppskattningsmän värderat annan kungsladugårdens afrösningsjord af ungefärligen enahanda beskaffenhet och med jemförligt läge i stadens närhet, eller 100 kronor för hektar; och skulle alltså, då Djurgården hade ett ytinnehåll af 20,912 hektar, markens värde utgöra 2,091 kronor 20 öre, hvartill borde, för att komma till lägenhetens fulla värde, läggas värdet af ståndslogen. I fråga om kronohemmanen Gredby, innefattande ett egoområde af 89,635 hektar, hade domänintendenten ansett, att detta egoområde, hvilket i följd af dess beskaffenhet och ännu mera i följd af dess läge lämpade sig synnerligen väl att indela till byggnadstomter, icke kunde åsättas lägre värde än efter 68 öre för kvadratmeter eller 6,800 kronor för hektar, efter hvilken beräkning hemmanens saluvärde skulle uppgå till 609,518 kronor.

Magistraten i Eskilstuna hade beträffande användningen af de områden om tillhopa 75 tunnland 8 $\frac{13}{16}$ kappland, som enligt kongl. brefven den 28 augusti 1829 och den 10 maj 1861 af kungsladugårdens mark till staden upplåtits, meddelat, att en del af ifrågavarande områden blifvit använd dels till torg och dels till allmänna planteringar. Härjemte hade undantagits mark för ytterligare ett torg, hvilket dock ännu icke för sådant ändamål tagits i anspråk, utan för närvarande vore i sammanhang med den angränsande stadsparken försedt med planteringar. All den mark, staden i öfrigt erhållit genom nyssnämnda kongl. bref, hade indelats till byggnadstomter. Af dessa tomter hade staden för egen räkning förbehållit sig och innehade för närvarande

sju, af hvilka en användts till plats för folkskolebyggnad, hvaremot de öfriga sex, frånsedt en, hvarå funnes uppfördt ett spruthus, vore obebyggda samt reserverats för framtida behof, dervid en tomt afsetts till plats för kyrkobyggnad och två tomter till ecklesiastika boställen. Samtliga öfriga nu ej omnämnda tomter hade upplåtits till enskilda personer, hvilka sedermera bebyggt och blifvit egare af desamma. Vid dessa upplåtelse hade, magistraten veterligen, icke fogats andra vilkor, än att tomterna skulle inom viss föreskrifven tid på angifvet sätt bebyggas samt med stängsel förses; och hade, ehuru derom icke lemnats någon föreskrift i upplåtelsehandlingarna, innehafvare af tomt eller tomtedel, som bildats af den genom kongl. brefvet den 10 maj 1861 upplåtna mark, till stadskassan erlagt en för närvarande med 54 öre för år utgående årlig afgift, motsvarande hvad å hvarje tomt eller tomtedel belöpte af de utgifter, staden för den upplåtna marken måst sjelf vidkännas.

I de af stadsfullmäktige afgifna påminnelserna hade stadsfullmäktige, med förmälan att arrendeuppskattningsmännen i sammanhang med ofvanberörda af dem verkställda värdering framhållit lämpligheten deraf, att staden borde söka åt sig förvärfva jemväl ett litet område af kungsladugården, som nu vid sidan af spåret till Norra Södermanlands jernväg nästan kilformigt sköte in i stadsplanen och vore beläget mellan kyrkogården och den så kallade Slottsbacken, förklarar sig biträda detta förslag och i följd deraf anhållit att få i detta syfte göra tillägg till sin ofvan omfördälda framställning. Mot de i domäntendentens yttrande angifna saluvärden å de områden, hvarom fråga vore, hade stadsfullmäktige anmärkt, att dessa värden satts oskäligt högt, samt att, om än vid värderingen af kungsladugårdens mark, enär det nu gälde att åt staden förvärfva på en gång ett större område af den mark, som eljest enligt kongl. brefvet den 28 augusti 1829 skulle utan ersättning upplåtas, någon köpeskilling ansetts skola bestämmas, hänsyn dock bort tagas till det kongl. brefvets innehåll, så att salupriset för omkring en fjerdedel af kungsladugården med ett taxeringsvärde af 190,500 kronor ej satts så högt som till 331,800 kronor.

Kongl. Maj:ts befallningshafvande hade i sitt utlåtande — med förmälan att Eskilstuna stads planlagda område, som begränsades af Carl Gustafs stads gevärsfaktori, kronohemmanen Gredby n:is 1 och 2, Nyfors municipalsamhälle och kyrkoherdebostället Tuna, allt i Fors socken, samt Eskilstuna kungsladugård och i enskildas ego varande lägenheterna Bryggartorp och Stensborg i Klosters socken, innehölle,

förutom den genom staden framrinnande ån och öfriga impediment, en areal af 108,698 hektar, deraf till gator, torg och andra allmänna platser samt till publika byggnader användts tillhopa 43,743 hektar, under det att återstoden 64,954 hektar indelats till byggnadstomter, uppgående till ett antal af 359 — vidare anført, bland annat, att en tidsperiod, som varit af största betydelse med afseende å stadens utveckling och förkofran, kunde sägas hafva börjat med år 1877, då Oxelösund—Flen—Vestmanlands jernväg fullbordades och en ny kommunikationsled sålunda öppnades mellan staden och öfriga delar af riket. År 1877 hade staden egt en folkmängd af 7,143 personer; de fastigheter, för hvilka bevilling erlades, taxerade till 3,136,395 kronor, och den beskattningsbara inkomsten hade uppgått till 1,058,083 kronor. För år 1899 hade de respektive siffrorna uppgått till 12,971, 13,805,950 och 3,430,561. Samtidigt med denna betydande utveckling, eller åtminstone efter början af 1880-talet, hade inom stadens eget område, omedelbart invid stadens gränser, uppstått i Fors socken Nyfors municipal-samhälle med ett invånareantal vid 1899 års början af 5,360 och i Klosters socken på lägenheten Bryggartorp och Hvilsta egor en dylik förstad, som räknade omkring 1,500 invånare. Till jemförelse mellan stadens betydelse nu och dess storlek år 1829, då Konung och Riksdag funnit skäl att från kungsladugården till stadens utvidgning upplåta icke mindre än 53 tunnland $1\frac{13}{16}$ kappland, ville Kongl. Maj:ts befallningshafvande omnämna, att staden år 1825 räknat allenast 2,284 invånare och att statens inkomst af staden då uppgått till 5,006 riksdaler 33 skillingar 9 runstycken.

Enligt hvad magistraten meddelat, hade alla byggnadstomter inom de från kungsladugården jemlikt kongl. brefven den 28 augusti 1829 och den 10 maj 1861 upplåtna områden blifvit disponerade. Behofvet af ökad utrymme till fortsatt utvidgning af staden låge således i öppen dag, och då sådan utvidgning omöjligen eller åtminstone icke lämpligen kunde ske öfver något af de smärre, staden angränsande områden, som befunes i enskildes ego och som redan vore till allra största delen uppdelade i tomter och bebyggda, syntes det vara en bjudande pligt för staten att träda hjelpande emellan och från sina ofvan nämnda egendomar än ytterligare afstå för sagda ändamål erforderlig mark. Stadsfullmäktige hade härtill föreslagit hemmanen Gredby samt förut nämnda delar af Eskilstuna kungsladugård, innehållande tillhopa 189,674 hektar. Stadsfullmäktiges mening syntes icke vara, att hela dessa områden skulle på en gång planläggas, utan hufvudsakliga ändamålet med det ifrågasatta stora jordförvärfvet syntes vara

att derigenom, så vidt möjligt vore, förebygga vidare tillväxt af de invid staden uppkomna förstäderna och hindra ökade svårigheter för uppgörelse om dessas införlifvande med staden. Om ifrågavarande egendomar varit enskild tillhörig jord, hade det tvifvelsutan varit riktigt att redan nu söka åt staden förvärfva eganderätt till hela de begärda områdena, men, då egendomarne tillhörde staten och vid sådant förhållande det icke syntes vara att befara, att egendomarne, såvida de icke för något statens eget och viktigare ändamål måste tagas i anspråk, icke blefve till staden upplåtna, när och i den mån de till stadens utvidgning erfordrades, ansåge Kongl. Maj:ts befallningshafvande, att endast så stor egorymd nu borde upplåtas, som lämpligen kunde på en gång med staden införlifvas och planläggas; och med afseende å byggnadsverksamheten under de senaste två decennierna så inom staden som i dess omedelbara närhet syntes denna tillökning skäligen böra bestämmas till en areal, motsvarande omkring hälften af stadens nu planlagda område.

Af de begärda jordområdena lämpade sig härtill i följd af läget bäst de närmast invid staden belägna delarne af hemmanen Gredby äfvensom ofvan nämnda, med A, B, C, D, E, F, G, H och I å Déhns karta betecknade område af kungsladugården samt den mindre del af denna, som vore belägen mellan kyrkogården och den så kallade Slottsbacken. Då arrendetiden för hemmanen Gredby icke ginge till ända förr än den 14 mars 1914, men arrendetiden för kungsladugården deremot redan den 14 mars 1902, syntes det nu erforderliga jordområdet böra ensamt från kungsladugården vid midfastan sistnämnda år uttagas och med staden förenas. Sistnämnda delar af kungsladugården, hvilka innehölle tillhopa 62,184 hektar, vore visserligen något större än stadens halfva planlagda område, men, då skäl icke förefunnes att deraf behålla någon mindre del åt kungsladugården, ansåge Kongl. Maj:ts befallningshafvande dessa båda delar ostyckade böra åtfölja hvarandra. De borde också för närvarande vara fullt tillräckliga, enär, under antagande att omkring en tredjedel måste utläggas till gator, torg och andra allmänna platser, af återstoden syntes kunna erhållas minst 160 rymliga byggnadstomter. Dessa skulle med all säkerhet fylla behovet af ökad utrymme åtminstone till dess frågan om förnyad utarrendering af hemmanen Gredby härnäst förekomme. Hvad särskildt anginge lägenheten Djurgården och dit ledande väg från staden, som enligt kongl. resolutionen den 31 maj 1861 för ofvan omförmäldt ändamål upplåtits till stadens nyttjande, hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande, såsom ytterligare skäl för att ansökningen i denna del icke borde bi-

fallas, anført, att lägenheten i följd af stadens tillväxt blifvit en allt mera behöflig tillhållsplats under den varmare årstiden för stadens befolkning och att, då vid upplåtelse med eganderätt det icke med laga verkan syntes kunna eller böra fästas såsom vilkor, att lägenheten för all framtid användes för nämnda ändamål samt de nuvarande arrendevilkoren vore för staden synnerligen billiga, Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansåge det vara till stadens och företrädesvis dess arbetarebefolknings eget bästa, att någon rubbning åtminstone icke för närvarande gjordes i nu gällande bestämmelser angående lägenhetens användning.

Mot den af domänintendenten med biträdande gode män verkställda saluvärderingen hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande för sin del icke vidare att erinra, än att det lägenheten Djurgården åsatta värde af ett hundra kronor för hektar syntes vara allt för lågt. Vid bestämmande af den ersättning, som borde staten tillkomma för nu ifrågavarande begränsade områden af kungsladugården, hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande likväl ansett det för dessa områden af uppskattningsmännen uträknade saluvärde icke böra läggas till grund. Det vore nemligen här icke fråga om upplåtelse af mark för något enskildt industriellt ändamål eller för enskildes spekulation, utan den nu föreslagna upplåtelsen afsåge väsentligen att gagna ett allmänt intresse. Staden Eskilstuna hade redan höjt sig till en betydande fabriksverksamhet, hvars alster gjort rikets jernmanufaktur känd och värderad långt utom landets gränser; och stora anledningar förefunnes, att, såvidt staden icke hindrades i sin utveckling, fabriksverksamheten der skulle allt mera uppblomma till både enskildt och allmänt gagn. Denna utveckling och deraf ökade inkomster borde för staten blifva en riklig ersättning för jordens afstående på billiga och för stadens ekonomi drägliga vilkor. Det borde icke heller lemnas obeaktadt, att förhållandena skulle varit helt andra, derest, såsom stadsfullmäktiges framställning kunde föranleda och uppskattningsmännen antagit, det gälde att utan några vilkor till stadens fullkomligt fria förfogande öfverlåta hela det af stadsfullmäktige begärda jordområdet. Genom en sådan öfverlåtelse hade staden ernått full frihet att dermed förfara efter godtfinnande och att i sin ordning deraf tilläfvventyrs draga en vinning utöfver uppoffringarne för jordens förvärfvande. Det hade då blifvit en spekulation. Men det kunde ej vara lämpligt eller för det allmänna gagneligt att låta staden inledas i ett sådant företag. Hvad det här gälde vore att tillförsäkra staden utrymme för fabriksanläggningar och framför allt tillfälle att tillhandahålla billiga byggnadstomter för uppförande af bo-

städer åt dess talrika, ständigt växande arbetarepersonal, hvilken nu måste inhysa sig utanför stadens område. Fördenskull borde ock vid upplåtelsen fästas sådana vilkor, att staden tillförbundnes att använda den upplåtna marken i enlighet med det derfor afsedda ändamål. Detta kunde dock icke billigtvis ske, derest marken skulle betalas efter det saluvärde, densamma i enskild mans ego högst skulle åsättas. Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansåge emellertid icke, att det till upplåtande nu erforderliga området af kungsladugården borde, på sätt stadsfullmäktige alternativt begärt, upplåtas till staden utan någon som helst ersättning. Vid de åren 1861 och 1880 gjorda upplåtelser hade detta icke heller egt rum, utan staden hade tillförbundits att till kronan utgöra arrende för den upplåtna jorden i förhållande till hvad för kungsladugårdens öfriga jord då utgått eller framdeles komme att utgå. Enligt Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förmenande vore det likväl icke lämpligt att numera bestämma ersättningen för jorden att utgå i form af arrendeavgift, utan det lämpligaste vore utan tvifvel, att, på sätt stadsfullmäktige ock syntes önska, ersättningen finge utgå med en viss köpeskilling, bestämd i förhållande till jordens arrendevärde för kronan. Detta värde hade vid arrendeuppskattningen år 1899 föreslagits för det större området till 2,300 kronor och för det mindre till 70 kronor. Med beräkning efter en räntefot af 4 för 100 skulle köpeskillingen för dessa områden blifva 59,250 kronor. Kongl. Maj:ts befallningshafvande hemställde alltså, att ifrågavarande områden måtte mot berörda belopp midfastan år 1902 vid kungsladugårdens förnyade utarrendering vardas till staden upplåtna.

Efter nyss nämnda köpesumma borde också begränsas stadens rätt vid upplåtelse af de särskilda tomter, som till enskilde för bebyggande komme att utlemnas. Någon del måste användas till gator, torg och andra allmänna platser, men för öfriga delar borde staden genom vilkoren vid upplåtelsen från kronan tillförbindas att, vare sig tomterna af staden utlemnades mot tomtören eller dermed jemförlig årlig avgift eller mot en en gång för alla bestämd köpeskilling, icke sätta denna avgift eller köpeskilling högre, än som motsvarande stadskassans utgifter för jordens förvärfvande; och syntes tillika böra i afseende å dessa tomter föreskrifvas, att desamma icke finge af staden utlemnas på andra vilkor, än att de, så snart de blifvit bebyggda, tillfölle innehafvaren med eganderätt.

Beträffande slutligen stadsfullmäktiges framställning, att ofvan närmare angifna områden skulle i administrativt, ecklesiastiskt och judicielt hänseende förenas med staden, hade Kongl. Maj:ts befallnings-

hafvande ansett frågan derom icke lämpligen böra i sammanhang med den föreslagna jordupplåtelsen behandlas. Fråga om öfverflyttning till Eskilstuna stad af såväl nu ifrågavarande som ock en del andra områden invid staden vore nemligen väckt och utgjorde föremål för Kongl. Maj:ts befallningshafvandes behandling. I följd häraf hemställde Kongl. Maj:ts befallningshafvande, att frågan om områdenas förening med staden i nyssberörda hänseende måtte af Kongl. Maj:t förklaras få bero på särskild framställning i laga ordning.

Efter tagen del af Kongl. Maj:ts befallningshafvandes berörda utlåtande hade stadsfullmäktige i Eskilstuna i en till domänstyrelsen insänd skrift till bemötande af den utaf Kongl. Maj:ts befallningshafvande uttalade mening, att det af staden för dess utvidgning begärda område vore för stort, anført, bland annat, att, om behofvet för en längre framtid nu skulle tillgodoses, man icke finge vara för sparsam vid utmätande af den jordrymd, som borde tilläggas staden. Ett ytterligare och kraftigt skäl för staden att nu begära så stort område, som skett, hade varit och vore den stora vigten och fördelen af att vid planläggning af de nya stadsdelarna kunna i förväg bestämma ett visst område för fabriksanläggningar, ett annat för arbetarebostäder, ett tredje för privata byggnader och dylikt. Detta kunde ej på ett tillfredsställande sätt ske, utan att ett tillräckligt stort obebyggt område funnes att förfoga öfver, så att områdena för de olika anläggningarna måtte kunna fullt motsvara närvarande och kommande tiders anspråk och fordringar. I motsats till hvad Kongl. Maj:ts befallningshafvande antagit, vore det stadens mening att på en gång planlägga hela det begärda området för att blifva i tillfälle att sälja de tomter, hvarå spekulanter kunde uppstå, samt för att i ett sammanhang kunna anordna plan för vatten- och aflopps- samt belysningsledningars nedläggande. Tillika hade stadsfullmäktige vidhållit sin åsigt, att det begärda området af kungsladugården borde, på grund af föreskrifterna i kongl. brefvet den 28 augusti 1829, utan ersättning till staden upplåtas.

Domänstyrelsen hade, med öfverlemnande af handlingarna i ärendet, den 26 sistlidne januari afgifvit utlåtande och dervid anført, bland annat, att såsom vilkor för den genom kongl. brefvet den 10 maj 1861 skedda jordupplåtelse stadgats, att staden skulle, antingen jorden blifve bebyggd eller ej, alltid derför utgöra arrende till kronan i förhållande till det, som för kungsladugårdens öfriga jord vid då förestående och framdeles skeende förnyade uttarrenderingar deraf blifve författningsenligt bestämdt.

Enligt kongl. brefvet den 20 augusti 1880 hade såsom vilkor för den derigenom skedda upplåtelsen stadgats, bland annat, att staden

skulle erlägga årligt arrende till statsverket i förhållande till det arrende, som för kungsladugårdens öfriga jord vid då förestående och framdeles skeende utarrenderingar blefve författningsenligt bestämdt. Genom kontrakt den 24 augusti 1881 hade kammarkollegium, enär af den genom 1829 och 1831 års kongl. bref upplåtna mark ännu vore obebyggda 23 kvadratref 84 kvadratstänger åker samt 26 kvadratref 69 kvadratstänger backar och impediment, till staden för tiden till den 14 mars 1902 utarrenderat nämnda arealer mot en afgift, beräknad efter 4 kronor 37 öre för hvarje kvadratref åker, eller 104 kronor 18 öre. Derjemte hade staden ålagts skyldighet att utan afkortning å arrendet för de arrenderade egorna taga del i alla kungsladugården åliggande utskylder och besvär, hvilket deltagande borde bestämmas i förhållande till de för kungsladugården och ifrågavarande derifrån afskilda egor stadgade arrendeavgifter. Detta arrende, hvilket enligt kontraktet skulle minska i den mån större eller mindre del af den åt staden öfverlåtna åkern kunde blifva nödig att för stadens utvidgande använda, hade ännu för år 1898, enligt till kammarrätten inkomna verifikationer till samma års specialräkning för Rekarne fögderi, utdebiterats med oförändradt belopp.

För de genom kongl. brefven den 10 maj 1861 och den 20 augusti 1880 upplåtna områden betalade staden enligt nu gällande, af kammarkollegium den 24 augusti 1881 utfärdade kontrakt, som ginge till ända den 14 mars 1902, i årligt arrende 399 kronor 55 öre; hvarjemte staden genom samma kontrakt tillförbundits att utan afkortning å arrendet för den arrenderade marken taga del i alla kungsladugården åliggande utskylder och besvär, hvilket deltagande borde bestämmas i förhållande till de för kungsladugården och ifrågavarande mark stadgade arrendeavgifter. Det kungsladugården tillhörande, invid Norra Södermanlands jernväg mellan kyrkogården och den så kallade Slottsbacken belägna område, som stadsfullmäktige förklarar sig önska förvärfva utöfver hvad som i ansöknings angifvits, hade af arrendeuppskattningsmännen salvärderats efter 4,400 kronor för hektar. Dervid hade till grund för värderingen lagts en af förste landtmätaren A. W. Lodén år 1898 med anledning af förestående utarrendering af kungsladugården med $\frac{1}{8}$ mantal Upsalahalsen öfver dessa egendomars inegor upprättad karta med beskrifning. Ifrågavarande område vore å kartan upptaget under dels egofigurerna 62, 63, 64, 65, 67 och 67 a om tillsammans 2,075 hektar, deraf 1,39 hektar åker och 0,685 hektar betesrenar, dels ock de vester om jernvägen belägna delar af två med nis 66 och 68 betecknade gärdsvägar, hvilka delar innehölle tillhopa 0,135 hektar. Vid jemförelse mellan nyssnämnda karta och den förut omförmälda, af Déhn upprättade

kartan befunnes, att det å den senare inom gränsen A, B, C, D, E, F, G, H och I upptagna område sammanföle med egofigurerna 1—40, 42—44, 391 och 392 å Lodéns karta, med tillägg af en å samma karta utan nummer inlagd skolhustomt, upplåten till Klosters församling. Enligt hvad domänstyrelsen vidare meddelade, innehölle egofigurerna 1—40 och 42—44 56,709 hektar åker, 0,42 hektar äng, 2,091 hektar betesmark och 0,754 hektar impediment, eller tillhopa 59,974 hektar, och innefattade egofigurerna 391 och 392, som tillhopa bildade den å ytterkanten af området belägna lägenheten Årbylund och icke enligt Kongl. Maj:ts befallningshafvandes förslag skulle upplåtas till staden, sammanlagdt 0,195 hektar.

Oaktadt de jordupplåtelser till Eskilstuna stad, som tid efter annan egt rum från kronans närbelägna mark, syntes det domänstyrelsen, liksom öfriga myndigheter, hvilka i ärendet sig yttrat, vara uppenbart, att en ytterligare tillökning i stadens område vore nödig, för att ej den utveckling, hvori staden vore stadd, skulle hållas tillbaka. Hvad staden för detta ändamål kunde behöfva syntes kronan lika litet nu som förut böra undandraga sig att af sin mark lemna, men lika med Kongl. Maj:ts befallningshafvande ansåge domänstyrelsen det af staden begärda område vara allt för stort och stadens behof af utrymme för den närmaste tiden blifva fullt tillgodosedt genom en upplåtelse af den egovidd, Kongl. Maj:ts befallningshafvande föreslagit. Ett särskildt skäl för kronan att, såsom Kongl. Maj:ts befallningshafvande hemställt, lemna den jordareal, som nu erfordrades, ensamt från kungsladugården syntes styrelsen vara, att genom afstående af de utaf staden begärda Gredby egor det staten tillhöriga Carl Gustafs stads gevärsfaktori skulle blifva omslutet af staden och beröfvas möjligheten af utvidgning. Dertill komme, att, efter hvad domänstyrelsen försport, förslag skulle hafva blifvit väckt att å ifrågavarande egor förlägga en trängdepôt och möjligen äfven andra militära etablissement.

Beträffande vilkoren för upplåtelsen af den mark, domänstyrelsen sålunda ansett böra staden tilläggas, hade styrelsen anført, att enligt styrelsens åsigt kongl. brefvet den 28 augusti 1829 innefattade en utfästelse från statsmagternas sida att utan ersättning från kungsladugården tillhandahålla staden den jord, som till byggnadstomter erfordrades; att staden sålunda finge anses innehafva en annan ställning än andra rikets städer, som önskade förvärfva kronojord för sådant ändamål, men att, då nämnda utfästelse förenats med det förbehåll, att jorden ej skulle annat än successive i förhållande till dess bebyggande öfverlåtas, dermed enligt styrelsens förmenande afsetts, att staden skulle få öfvertaga

jorden endast i den mån densamma komme att omedelbart användas till bebyggande. Att så ej kuude blifva förhållandet med den mer än 62 hektar omfattande areal, hvarom nu vore fråga, finge anses tydligt, äfven om sådant ej, såsom nu vore fallet, framginge af hvad stadsfullmäktige sjelfva i ärendet anført. Domänstyrelsen ansåge således, att staden ej borde bekomma marken annorledes än mot vederlag. Detta vederlag borde, enär staden ej förebragt någon utredning om huru stor del af marken erfordrades för omedelbart bebyggande, beräknas för marken i hela dess vidd, men, enär det måste antagas, att marken, om den på skäligena vilkor ställes till buds för dem, som ville derå bygga, efter hand finge användning för det ändamål, som 1829 års kongl. bref haft till syfte att befordra, eller stadens utvidgning, hade domänstyrelsen ansett den ersättning, som staden skulle erlægga, så mycket hellre böra begränsas derhän, att denna ersättning, såsom Kongl. Maj:ts befallningshafvande föreslagit, beräknades efter hvad marken, använd till jordbruk, kunde anses afkasta, som i följd af nyssnämnda kongl. bref marken, i den mån densamma ej nu skulle till staden upplåtas, ej syntes af kronan kunna disponeras på annat sätt än genom utarrendering under viss tid. Ersättningen ansåge styrelsen lika med Kongl. Maj:ts befallningshafvande böra utgå, icke, såsom vid några af de förut skedda jordupplåtelserna till staden, i form af arrende, utan med viss köpeskillning, bestämd genom kapitalisering af markens arrendevärde; och syntes i stadens rätt att föreskrifva villkoren vid blifvande föryttring af marken till byggnadstomter böra stadgas inskränkning i den riktning, som af Kongl. Maj:ts befallningshafvande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad som stadgats rörande tomtupplåtelse i § 20 af Kongl. Maj:ts förnyade reglemente för staden den 28 mars 1879, blifvit föreslagen; varande berörda paragraf af följande lydelse:

Å jord, som anslagits eller blifver anslagen till stadens utvidgande, eger magistraten att, för bebyggande, utlemna tomter i öfverensstämmelse med stadsplanen samt dervid bestämma, till hvad omfattning och inom hvilken tid tomt skall vara bebyggd, äfvensom äfventyret för underlåtenhet deraf. Tomt, som sålunda blifvit intagen och bebyggd, tillfaller bebyggaren eller hans rättsinnehafvare med eganderätt utan annan afgift, utöfver de vanliga utskylderna, än motsvarande ersättning till stadskassan för de utgifter, staden måste för jorden vidkännas.

Domänstyrelsen hade vidare anført, att, om i enlighet med hvad styrelsen föreslagit försäljning till staden af ifrågavarande mark skulle medgifvas, det borde tagas under öfvervägande, huru förhållandet

mellan denna mark och kungsladugården i öfrigt för framtiden skulle ur skattesynpunkt ordnas. Såsom det naturligaste sättet härför förefölle med afseende å markens ej obetydliga areal att genom egostyckning, i enlighet med lagen om hemmansklyfning, egostyckning och jordafsöndring den 27 juni 1896, åsätta marken andel af kungsladugårdens mantal; men då landtmästerstyrelsen, på sätt ett af bemälda styrelse till domänstyrelsen afgifvet yttrande utvisade, ansett, att med afseende å kungsladugården sådant förhållande förekomme, som enligt 2 § 2 mom. af nämnda lag utgjorde hinder för egostyckning, finge tanken på användandet af ett sådant förfarande öfvergifvas. Det återstode således endast att gifva upplåtelsen form af afsöndring, och då den mark, som nu ifrågasatts att till staden försäljas, eller 62,184 hektar, tillsammans med den från kungsladugården förut för alltid upplåtna marken icke öfverstege en femtedel af den under kungsladugårdens hemmantal inbegripna arealen, eller den andel, som enligt ofvan åberopade lag finge utan särskildt tillstånd afsöndras för alltid från enskildes hemman, mötte härför icke heller hinder.

Med afseende å hvad i ärendet sålunda förekommit har Kongl. Maj:t, som funnit den af stadsfullmäktige i Eskilstuna väckta fråga om förening med staden i administrativt, ecklesiastiskt och judicielt hänseende af vissa i ansökningen angifna områden icke nu böra komma under pröfning, föreslagit Riksdagen att medgifva, att från Eskilstuna kungsladugård finge afsöndras och till och Eskilstuna stad för stadens utvidgning försäljas, med tillträdesrätt den 14 mars 1902, de delar af kungsladugården, som å ofvanberörda af förste landtmätaren Lodén år 1898 upprättade karta vore upptagna dels under egofigurerna n:is 1—40 och 42—44 med en areal af tillsammans 59,974 hektar, dels ock vester om Norra Södermanlands jernväg under egofigurerna n:is 62, 63, 64, 65, 67 och 67 a samt delar af n:is 66 och 68 med en sammanlagd areal af 2,210 hektar, allt mot en köpeskilling af 59,250 kronor samt under vilkor i öfrigt:

att köpeskillingen skulle af staden till Södermanlands läns ränteri inbetalas senast å den för områdenas tillträdande bestämda dag;

att staden skulle på egen bekostnad låta uppgöra plan till områdenas bebyggande och underställa densamma Kongl. Maj:ts pröfning så tidigt, att den före tillträdesdagen kunde till efterrättelse fastställas;

att i afseende å de byggnadstomter, som af staden blefve å områdena upplåtna, skulle gälla hvad i § 20 af Kongl. Maj:ts förnyade reglemente för staden Eskilstuna den 28 mars 1879 vore stadgadt; och

att staden skulle låta uppföra och för all framtid underhålla stängsel mot kungsladugårdens till den upplåtna marken gränsande egor; och har Kongl. Maj:t tillika föreslagit Riksdagen att medgifva, att köpeskillingen för ifrågavarande jordområden finge tilläggas fonden för anordnande af lokaler för statens embetsverk i hufvudstaden och för sådant ändamål till statskontoret inlevereras.

Af hvad i ärendet förekommit framgår så väl att staden Eskilstuna är i behof af mark för stadens nödvändiga utvidgning som ock att, då staden på alla sidor, med undantag af ett par korta afbrott, der staden gränsar till enskilda egor, omgifves af kronojord, stadens utvidgning måste ske å sådan jord. Häri, likasom möjligen äfven i den omständigheten, att Eskilstuna icke såsom andra städer blifvit hugnad med donationsjord, torde anledningen vara att söka till det af Rikets Ständer år 1829 lem-nade medgifvandet, att mark finge från Eskilstuna kungsladugårds egor utan afgift upplåtas till stadens utvidgning. Härvid är dock att märka, att jorden endast successive i förhållande till dess bebyggande skulle få till staden upplåtas. Att därför vid upplåtelse af mark till staden i större utsträckning och för framtida behof ersättning, på sätt i den föreliggande propositionen föreslagits, affordras staden, finner utskottet vara af förhållandena påkalladt. Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna biträda Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag, såsom det nu föreligger. Om än, enligt hvad i ärendet meddelats, stadens behof af utrymme för den närmaste tiden skulle blifva fullt tillgodosedt genom upplåtelse af den egovidd, som i den kongl. propositionen afses, kvarstår nemligen det förhållande, att staden kan på grund af Rikets Ständers berörda medgifvande och kongl. brefvet den 28 augusti 1829 framdeles göra anspråk på ytterligare mark för stadens utvidgning; och därför synes det vara både med det allmännas och staden Eskilstunas fördel förenligt, om dessa angelägenheter kunde en gång för alla ordnas. För Eskilstuna stad, som redan nu framställt önskan om förvärfvande af en större jordrymd än den af Kongl. Maj:t föreslagna, torde det vara af vigt att på en gång erhålla ett så stort område, att å detsamma kan utläggas en för framtida behof betryggande stadsplan, och för statsverket synes det vara angeläget, att ifrågavarande kronodomän, äfven med afhändande derifrån af ett större område än det nu ifrågasatta, varder befriad från nuvarande intrång i dispositionsrätten, hvilket gifvetvis måste nedsätta dess arrendevärde. Att staden skall vara villig att utgifva tillfredsställande ersättning för hela detta område, torde vara så mycket antagligare, som vid ett sådant köp några särskilda

bestämmelser beträffande de afgifter eller köpeskillingar, staden vid tomternas utlemnande till enskilde kan komma att betinga sig, icke torde böra ifrågakomma.

I sammanhang med en dylik uppgörelse emellan kronan och staden Eskilstuna torde äfven böra tillses, ej allenast att vid den jordöfverlåtelse, som skulle komma att ega rum, den vattenrätt, som erfordras för kronans verk i Eskilstunaån, bibehålles oförkränt, utan äfven att i öfrigt rättsförhållandena emellan kronan och staden i afseende å vattenfallen i ån varda fullständigt reglerade.

Då utskottet sålunda anser, att en öfverenskommelse emellan kronan och Eskilstuna stad angående upplåtelse en gång för alla till staden af mark från Eskilstuna kungsladugård bör åvägbringas, finner utskottet sig böra hemställa,

att Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 4 maj 1900.

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.
